

כשהתותחים רועמים, תפיסות משתנות? טקסט נלווה (למורה)

שקף 1: פתיחה

למורה

מצגת זו כוללת יחידת הוראה שפיתחה היחידה לשוויון בין המינים בחינוך, משרד החינוך ביחד עם המרכז להוגנות מגדרית בחינוך ותוכנית "תו תקן מגדרי" של מחוז תל אביב – המתאימה לחטיבה העליונה. יחידת ההוראה מורכבת משלושה שיעורים ומומלץ לעשותה לאחר שני שיעורים מקדימים:

1. יחידת הוראה על "[גבורה](#)" שפיתחה היחידה לשוויון בין המינים בחינוך, משרד החינוך – ומתאימה ליסודי, לחט"ב ולחט"ע.

2. יחידת הוראה המורכבת משלושה שיעורים על "[נשים לוחמות בצה"ל בראי המגדר והאמנות](#)", שפיתחה היחידה לשוויון בין המינים בחינוך, ביחד עם מפמ"ר אמנות, משרד החינוך – ומתאימה לחט"ב ולחט"ע.

יחידת הוראה זו מתמקדת בשינויים החלים בתפיסות ובתפקידים מגדריים בעת המלחמה, ובתפיסות שממשיכות גם להישמר. היא מהווה המשך והעמקה לשיעורים הקודמים, מורות ומורים יכולים כמובן לקחת מהיחידה רק חלקים ולייצר שיעור המותאם גם לחט"ב, או לעשות חלוקה אחרת של השיעורים.

צוות פיתוח

דפנה צדוק, מנהלת פדגוגית, המרכז להוגנות מגדרית בחינוך
טל תמיר, היחידה לשוויון בין המינים בחינוך, מחוז תל אביב, משרד החינוך
עריכת לשון: סמדר גלעד, מדריכה ארצית, היחידה לשוויון בין המינים בחינוך, משרד החינוך

תודות:

סיון צוק, הממונה על השוויון בין המינים בחינוך, משרד החינוך
יעל בויס-פיין, מנהלת המרכז להוגנות מגדרית בחינוך
עו"ד ליאת פלס, היחידה לשוויון בין המינים בחינוך, מחוז מרכז, משרד החינוך

שקף 2: שיעור #1

למורה:

נשאל מה רואים בתמונה? לאחר שיזהו את החיבור בדמות בין פופאי ואוליב ניתן לספר שהאמנית מרבה לצייר אותה בהקשרים שונים, וקוראת לה פופאית. פופאית היא סמל למסוגלות, ליזמות ולעוצמה נשית. להרחבה נוספת על היצירה HOPE, של טל טנא צ'צ'קס ר' <https://popeyit.com/hope>

שקף 3: הדגל

למורה

מצורפות שתי גרסאות לדגל המדינה:
הדגל הרשמי הכולל סממן "גברי" של הטלית, הצבעים שהם מצבעי המעיל של הכהן הגדול ומגן דוד, המזוהה עם דוד המלך הידוע כגיבור חייל.
הדגל שאיירה אילנה זפרן המכיל אלמנטים "נשיים": חיבוק, רכות והמשפט "המדינה הזאת צריכה אימא" (מתוך [שיר של שלום חנוך](#)).

שקף 4: השיר

למורה

[השיר](#) נכתב ב-2016 ובראיון עימו אמר שלום חנוך:
"כשההנהגה הגברית המאופיינת בכוח, בשתלטנות, באגו ובתפיסת מלחמה תפנה את מקומה לצד הנשי המכיל, הניהולי, השכלי והאמיץ, כולנו נרוויח מזה. יש כאן רעיון שאני לא שומע אותו באוויר ומישהו צריך לומר אותו. הדיבור הוא אל האנשים, לא אל ההנהגה. יכול להיות שצריך להתחיל לחשוב אחרת. מדברים הרבה על זכויות נשים אבל לא על מישהי, למשל, שתנהל את המדינה. עולם הפוליטיקה הוא גברי לגמרי. אני מסתכל על החיים ואומר: חסרה פה חוכמה של נשים. למה לא משתמשים יותר בתבונה שלהן? אני חושב שהסביבה המנהיגותית צריכה להיות פחות גברית, פחות מלחמתית, ופחות מפוחדת. מה שיש עכשיו במדינה לא נותן לנו את זה".

שקף 5: תכונות נשיות ותכונות גבריות

למורה

הכיתה תתחלק לקבוצות. כל קבוצה תקבל רשימת תכונות. נחלק את הלוח לשלוש קטגוריות: תכונות "גבריות", תכונות "נשיות" ותכונות שנויות במחלוקת ובבקש מהקבוצות למיין את רשימת התכונות

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
האגף לחינוך יסודי
היחידה לשוויון בין המינים בחינוך

משרד החינוך
מחוז תל אביב

המרכז
להוגנות
מגדרית
בחינוך

לקטגוריות אלה על הלוח. נזכיר שהמיון נעשה על פי התפיסות החברתיות הרווחות, ולא לפי התפיסות האישיות של התלמיד/ה.

(אפשר להשתמש בלוח שיתופי [jamboard](#): נחלק את הלוח לשלוש קטגוריות: צבע לכל קטגוריה. נבקש מהקבוצות לכתוב את התכונות על פתקית בצבע שהוחלט עליו (למשל גברי בירוק, נשי בסגול) ולשבץ אותה בקטגוריה המתאימה).

במליאה: שיח על החלוקה לקטגוריות כפי שהיא באה לידי ביטוי מהלוח. נדגיש כי ייחוס התכונות לנשים או לגברים אינו מבוסס על תפיסות פרטיות שלנו אלא על קול קבוצתי, על מה שנהוג לחשוב כאופייני לנשים או לגברים - ולכן יש גם כל כך הרבה הסכמה על התכונות.

שקפים 6-7: המשגה תיאורטית

שקף 6: מין, מגדר והבניה חברתית

מין ביולוגי (sex) - מושג המתאר זכר או נקבה, על-פי מאפיינים פיזיולוגיים ואנטומיים (כגון כרומוזומים, איברי רבייה).

מגדר (gender) - מושג המתאר את ההבדלים בין גבר לאישה שתלויים בחינוך ובתרבות. מגדר הוא מערכת הציפיות מ'גבר' ומ'אישה' בחברה בכל הנוגע למשל לדרכי ביטוי, תכונות, תפקידי מגדר ועוד.

למורה

שקפים 6-7 הם המשגה תיאורטית שתאפשר דיון בשאלה המרכזית: מדוע יש לנו ציפיות שונות מגברים ומנשים וכיצד ציפיות אלו מגבילות אותנו?

(הדיון בשלב זה איננו כולל עדיין הקשרים של גבורה ותפקידים בעת מלחמה, אלו יידונו בהמשך).

במליאה נקרא את הגדרות היסוד: מין, מגדר והבניה חברתית, תוך שימת דגש על המובן מאליו המצופה מכל אחד מהמינים; על ההגבלות הנובעות מהן (אפשר לבקש דוגמאות, כמו בנות שלא עוודו אותן לשחק כדורגל, או בנים שרצו ללכת לבלט); ועל כך שהציפיות מבנים ומבנות אינן "טבעיות" והן משתנות בהתאם לחברות ולתקופות.

שקף 7: מין, מגדר והבניה חברתית

הבניה חברתית

מושג סוציולוגי המתייחס לכך שהתרבויות, החברות והאינדיבידואלים מעוצבים לא רק על ידי ביולוגיה אלא על ידי החברה באמצעות התנסויות, אמונות, ציפיות ותפיסות רווחות בחברה מסוימת. תהליך זה נקרא חיברות

(סוציאליזציה) הוא נמשך מהלידה ועד המוות התהליך מייצר תפיסה של תופעות כ"טבעיות" באמצעות יצירת קונצנזוס ("מובן מאליו") שאינו מוטל בספק.

ההבניות החברתיות נטמעות בנו באמצעות **סוכני חיברות** ובראשן: המשפחה, הגן, בית הספר, קבוצת השווים והתקשורת.

הבניה חברתית מגדרית משפיעה על הצורה שבה כולנו חושבים, מתנהגים ומתלבשים בהקשרים מגדריים והיא מתמסדת דרך אמצעים פסיכולוגיים, תרבותיים וחברתיים. רובנו מודעים לתפיסות הרווחות לגבי מגדר (במודע ושלא במודע), אך כולנו חורגים מהן.

הפילוסופיה הפמיניסטית מערערת על ה"מובן מאליו" ומנסה לפענח את התהליכים שיוצרים אותו, וזאת כדי לשחרר אותנו מההגבלות ולהביא לשינוי הנדרש כך שכל אחד ואחת יוכלו לממש את הפוטנציאל האישי.

למורה

נשאל מהי הבניה חברתית? מהם המסרים שמעבירים סוכני החיברות (משפחה, תקשורת, מערכת החינוך וקבוצת השווים)? מהם הציפיות והתפקידים המצופים מכל מגדר (למשל הקשר בין צעצועי מלחמה לבנים וצעצועי טיפול לבנות לבין תפקידי מגדר)?

* ראו בשקף קישור ל-2 סרטונים המדגימים הבניה חברתית מגדרית שמתבטאת בפרסומת למוצר של חברת הד אנד שולדרס. ראו את [הפנייה לגברים](#) ואת הפנייה לאותו המוצר, אך [לנשים](#).

ניתן לקשר זאת גם למושג **סטריאוטיפ** - מושג המשמש לביטוי עמדות כלפי נשים ואנשים או קבוצות על דרך ההכללה כשהמידע או הקטגוריות לא תמיד רלוונטיות או נכונות. הסטריאוטיפ מזיק מבחינה חברתית כשהוא משמש עילה לאי-שוויון ולאפליה, וצידוק מוסרי לדיכוי ולקיפוח.

שקף 8: שיעור #2

שקפים 9-11: תרבות ותפקידי מגדר

שקף 9: שאלות לדיון בכיתה

למורה

הכיתה תתחלק לקבוצות. הטקסטים המרכזיים נמצאים במצגת ב-2 שקפים נפרדים. אפשר לשלוח אותם כ-PDF בקלאסרום הכיתתי ולחלק בכיתה. הנחיות לתלמידים/ות:

כל קבוצה מקבלת טקסט אחד ודנה בשאלות הבאות:

- זהו את הסוגייה המגדרית אליה מתייחס הטקסט
- לאילו חלקים בטקסט התחברתם ולאילו פחות, מדוע?

שקף 10: הטקסט של ד"ר אור ענבי

למורה

נחלק בהתאם לקבוצות את אחד משני הטקסטים, ונסביר אודות המחבר/ת וכן נפנה אותם לשאלות של שקף 5:
1. ד"ר אור ענבי חוקר את החברה הישראלית. הוא עוסק בנושאים של מעורבות אבהית, גבריות חדשה ובממשק בין עבודה למשפחה. מתוך פוסט שכתב בעקבות הצפייה בסדרה "[האחת](#)" שבה היו שיחות עם טייסים על מלחמת יום הכיפורים. הפוסט מתמצת מהי גבריות בתקופה ההיא וישמש את התלמידים בעבודה הקבוצתית כבסיס לבחון ומה נשמר ו/או משתנה (בטקסטים שבשקף 13).

"החברה הישראלית היא חברה הבנויה במידה רבה על יסודות מיליטריסטיים, כאשר במרכז החברה הצבא, במרכזו הלוחמים, ובמרכזם - הטייסים. לא בכדי בשנת 1960 הומצאה הסיסמה: "הטובים לטיס" שהגיעה לשיאה בימים שלאחר מלחמת ששת הימים. הסדרה "אחת", עוסקת בטייסים במלחמת יום הכיפורים 1973 ומשרטטת את הגבריות ההגמונית באותה התקופה:

- 1) **men only** - הזירה כוללת רק גברים, זה מועדון סגור, בו אישה אחת, פקידת מבצעים.
- 2) **ניתוק מוחלט בין הזירות, בין הצבא לבית** - למשל: רואים בסדרה ש"אל תתקשרי אלי", הוא משפט שאמרו כמה וכמה מהטייסים לבנות זוגם המשתגעות מדאגה בביתן. מתי דיברו? כשנגמרה המלחמה.
- 3) **פחד** - אסור להביע, פחד מסמן חולשה, ולגברים, בטח טייסים, אסור להראות חולשה. וכשמישהו מבטא קושי וחולשה, אין למערכת יכולת להתמודד איתו.
- 4) **"אני אוהב אותך"** - עוד רגש ש"אסור להביע", שגבר יביע חום ואהבה לאדם אחר? זו התנהגות כל כך לא מקובלת שהיא חרוטה עד היום בזכרוננו של המרואיין.
- 5) **הישגיות ותחרותיות** - להפיל כמה שיותר מיגים. המטרה אמורה להיות להגן על מדינת ישראל, אבל הם עסקו במי מפיל יותר, גם אם אין באמת לכך משמעות צבאית אסטרטגית.
- 6) **לקיחת סיכונים** - לכל אורך הסדרה, האם כל הסיכונים היו הכרחיים? לא. אבל גברים מחונכים, בצורה פורמאלית ולא פורמאלית, להוכיח גבריות על ידי לקיחת סיכונים שונים. היו צריכות לעבור 50 שנה, כדי שאותם גברים יוכלו להסתכל פנימה על עצמם, על העשייה שלהם, ולבחון אותה בעיניים מפוקחות. והתמונה מרתקת".

שקף 11: הטקסט של פרופ' קרול גיליגן

למורה

פרופ' קרול גיליגן, היא תיאורטיקנית ופסיכולוגית שנחשבת למייסדת הזרם הפמיניסטי התרבותי. ספרה "בקול שונה" נחשב למכונן וקורא להוסיף לתרבות אנושית גם את הקול והחוויה הנשיים.

*גיליגן המוקדמת הציגה דאגה וטיפול (Caring) כתכונה מולדת, בעוד שכתביה המאוחרים מבהירים שגם גברים יכולים לפתח תכונות אלו והן תוצר של הבניה חברתית. הסיכום מתמצת מהי נשיות לתפיסתה של גיליגן וישמש את התלמידים/ות בעבודה הקבוצתית כבסיס לבחון ומה נשמר ו/או משתנה (בטקסטים שבשקף 14).

בהתבסס על מחקריה של הפסיכולוגית קרול גיליגן (מייסדת הזרם הפמיניסטי התרבותי) ניתן לטעון **שיכולת הדאגה לזולת הינה תרומה נשית ייחודית לחברה**. תכונה הנובעת מקשר הטיפוח (caring) הראשוני בין האם לעובר ולילד/ה והיא תכונה מולדת המובילה נשים לנהוג בפחות אלימות ולתמוך בפתרון סכסוכים בדרכי שלום. חיזוק לטענה זו היא למשל העובדה שרוב הנשים הלוקחות חלק בכוח העבודה עוסקות בתחומי שירות וחינוך, שהן החלק הארי באירגוני מתנדבים וארגוני שלום בפרט, וגם נתוני "יד ושם" שמראים שמרבית חסידי אומות עולם, הן חסידות.

גיליגן חקרה את נערות מתבגרות והדגימה תופעה רחבה לפיה עם תחילת ההתפתחות הפיזית והמינית, של נערות (גילאי 12-13) קולן נאלם. בספרה "**בקול שונה**" היא מסבירה שהסיבה לכך שהן מתחילות ל**בטל ולהקטין את עצמן** היא משום שהן נדרשות לבחור בין קול משלהן לבין התערות בחברה ו**ניסיון להתאים עצמן למערכות יחסים תוך חניכה לתפקידים 'נשיים'** שנכפית עליהן (חברתית).

כך נוצר ומשתמר מצב שערכים שנחשבים "גבריים" מעצבים את המרחב הציבורי ומצמצמים נערות ונשים. החברה אינה קשובה לנשים ולערכים שהן מובילות, הן נדחקות למרחב הפרטי תוך ביטול הידע, המומחיות וניסיון החיים של מחצית מהאנושות.

שקף 12: שאלות לעבודה בקבוצות (פעילות בית מדרשית)

למורה

בהמשך לטקסט המרכזי שקיבלה כל קבוצה (ענבי/גיליגן), כעת היא מקבלת דף בית מדרש ובו מצורפים טקסטים (חזותיים ומילוליים). דף אחד מתאר ייצוגים של נשיות במלחמה והשני ייצוגים של גבריות. הטקסטים נוצרו כולם בתגובה למציאות הנוכחית בישראל ולמלחמה. התלמידים/ות ידונו בקבוצה בכל אחד מהטקסטים ויענו על שאלות מנחות (מצורפות). מומלץ שיכתבו תשובות (עם מספור הטקסט) במצגת משותפת (בדרייב). מומלץ שיכתבו את התשובות (עם מספור הטקסט) במצגת שיתופית (**הנחיות ליצירת מצגת שיתופית**), כאשר לכל קבוצה שקפים משלה.

הנחיות לתלמידים/ות

מצורפים מספר טקסטים (מילוליים וחזותיים) שנוצרו בתגובה למציאות הנוכחית בישראל.

ביחס לכל טקסט ענו על השאלות הבאות:

1. כתבו בקצרה את הנושא שלכל אחד מהטקסטים

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
האגף לחינוך יסודי
היחידה לשוויון בין המינים בחינוך

משרד החינוך
מחוז תל אביב

המרכז
להוגנות
מגדרית
בחינוך

2. זהו את הסוגיה המגדרית שאליה מתייחס הטקסט/הדימוי

3. האם הטקסט משמר תפיסות וסטריאוטיפים מגדריים או מאתגר אותן? באיזה אופן הוא עושה זאת?

4. התייחסו לטקסט המרכזי של הקבוצה (ענבי/גילגון), האם הטקסט מחזק או מחליש את הנאמר,

וכיצד?

שקף 13: גבריות, בית מדרש של התמודדות וגבורה

למורה

בהמשך לטקסט המרכזי של ד"ר ענבי שקיבלה הקבוצה, כעת היא מקבלת דף בית מדרש ובו מצורפים טקסטים (חזותיים ומילוליים) שהם ייצוגים של גבריות. הטקסטים נוצרו כולם בתגובה למציאות הנוכחית בישראל ולמלחמה. התלמידים/ות ידונו בקבוצה בכל אחד מהטקסטים ויענו על שאלות מנחות (מצורפות).

דף בית מדרש: גבריות

1. **דני קושמרו** - גבריות אחרת המאפשרת לפרוץ בבכי מול קהל הצופים. קושמרו מגלם בגופו גם גבריות קשוחה של אוהד כדורגל, מבאר שבע ומכאן עצם היכולת לחלוק בפומבי את הבכי היא חשובה במיוחד.
  2. **הגברים בוכים בלילה** – שיר שכתב אלון אבידר על חבריו החיילים משיטת 13 נהרגו בזמן מלחמת לבנון הראשונה. השיר מתייחס להבנייה חברתית לפיה גברים אינם מצופים לבכות בפומבי ולכן נאלצים לעשות זאת בלילה בעוד נשים יכולות לתת ביטוי רגשי במגוון ערוצים שאינם זמינים 'חברתית' לגברים
  3. **שלמה הון** - גיבור רך שלא משתמש בכוח פיזי אך מגן על משפחתו גם במחיר חייו.
  4. **אלמוג בוקר** - הכתב המפורסם מאפשר לצופים בו הצצה לחייו האישיים וממליץ מניסיונו על חשיבות הטיפול הנפשי. גברים לרוב מתקשים ללכת לטיפול נפשי ("אני כאן בגלל אשתי") והמלצתו זו מתוך סיפור אישי היא משמעותית ביותר.
  5. **חייל - יורים ופורקים** - דימוי שנותן ביטוי לשני סוגי גבריות שמתקיימות זו לצד זו – גבריות לוחמת מצ'ואיסיטית, 'גבר-גבר' לצד הצורך וההזמנה לפרוק מתח נפשי ולתת לו מקום.
  6. **האלוף נועם תיבון** - האלוף בן 61, יצא מתל אביב להציל את בנו ונכדו. בדרך חבר לכח מגלן והציל עוד אנשים נוספים. בדמותו יש שילוב בין גיבור חייל וכן סבא הדואג לנכדות.
- *יש להדגיש בדיון הכיתתי את המורכבות את המקומות שבהם ניתן לזהות גם מה"גבר גבר" המסורתי המגן, המציל, הקשוח ובין הגבר החדש שחושף את רגשותיו.

שקף 14: נשיות, בית מדרש של התמודדות וגבורה

למורה

בהמשך לטקסט המרכזי של פרופ' גיליגן שקיבלה הקבוצה, כעת היא מקבלת דף בית מדרש ובו מצורפים טקסטים (חזותיים ומילוליים) שהם ייצוגים של נשיות. הטקסטים נוצרו כולם בתגובה למציאות הנוכחית בישראל ולמלחמה. התלמידים/ות ידונו בקבוצה בכל אחד מהטקסטים ויענו על שאלות מנחות (מצורפות). מומלץ שיכתבו את התשובות (עם מספור הטקסט) במצגת שיתופית ([הנחיות ליצירת מצגת שיתופית](#)), כאשר לכל קבוצה שקפים משלה.

דף בית מדרש: נשיות

1. **איור נועה קלנר** - מאירת ישראלית, במסגרת פרויקט של התגייסות האמנים במאבק המלחמתי תקשורתי. האיור מדגים תפיסות מסורתיות כלפי נשים ותפקידן כמטפלות וכמגוננות ברמה הרגשית, מחזיקות את החמלה והשיח מול הילדים.

2. **בג"צ לוחמות** - החל משנת 2000 נוסף לחוק שירות ביטחון סעיף הקובע שכל התפקידים בצבא פתוחים בפני נשים, אלא אם הדבר מתחייב ממהותו ואופיו של התפקיד (בתפקידים מסוימים יש שינויים באורך השירות והתנאים לפטור); ועדת שגב ב-2007 עסקה בעיצוב שירות נשים בצה"ל וקבעה דגש חשוב: האדם הנכון במקום הנכון. בשנת 2020 היתה עתירה לבג"צ בדרישה לאפשר לנשים להתמודד ליחידות מובחרות במסגרת הליכי מיון, ימי סיירות וגיבושים, ולהתמודד עבור תפקידי לוחמה (לאפשר מיונים לסיירת מטכ"ל, שייטת 13, סיירת גולני, צנחנים). בדיון בבג"צ נמתחה ביקורת על תנאי סף נוקשים. מאז הגשת העתירה התחלף הרמטכ"ל, הרמטכ"ל כוכבי קיבל שורה של החלטות לפתיחת עוד ועוד תפקידים וכיום גם 669 ויהל"ם כבר נמצאות בתהליך של ניסיון לשילוב נשים - ביהל"ם יש כבר 12 לוחמות בתוך המסלול. במהלך השנים נפתחו עוד ועוד תפקידים לנשים והיום נשים לוחמות מהוות 17% מסדר הכוחות של הלוחמים.

האלוף שגב: מודל שילוב הנשים במערך הכוחות בצה"ל הוכיח את עצמו והמלחמה על שילובן הייתה אחד התפקידים החשובים שקרו בצבא.

3. **רחל אדרי מאופקים** - מודל גבורה נשית הרוחם כישורים הנתפסים נשיים ורכים לטובת הצלת חיים ועומד בשורה אחת עם מעשי גבורה גבריים. מציג תפיסה אחרת של אקטיביות, אומץ ויוזמה

4. **סא"ל אור בן יהודה** - מג"דית החי"ר הראשונה בצה"ל, מפקדת קרקל. עם תחילת הקרבות היא נענתה לקריאה וחילקה את הכוחות הלוחמים בין הישובים. היא הובילה כוח במוצב סופה שחיסל 15 מחבלים ולכד רבים נוספים והמשיכה להלחם גם בימים הבאים. בכתיבה אודותיה ניתן לזהות שמלבד התייחסות לצל"ש שקיבלה ב-2014, וגבורתה הפיזית יש התייחסות רבות לכך שהיא נשואה ויש לה ילדים.

5. **אביטל אלדג'ם** - המחבלים שהשתלטו על הקיבוץ לקחו אותה ואת שני ילדי חברתה בשבי והחלו לצעוד איתם אל תוך הרצועה. אחרי שחצו את הגבול, המחבלים שחררו אותם ואביטל החלה במסע חזרה, כשאחד הילדים פצוע ברגלו: "ידעתי שהילדים חייבים לחזור הביתה". היא מגלמת סוג של גיבורה אקטיבית, שמצילה את עצמה ואת הילדים - מקרה קלאסי של הגישה של גיליגן הנוגעת לצורך של נשים בטיפול, ביחסים (עם חברתה וגם הילדים).

6. **תצפיתניות** - תפקיד שהמאיישות היחידות שלו הן נשים, אפילו המצלמה שלהן נקראת בלשון נקבה "רואה-יורה" ואולי בגלל המחדל הגדול שהתצפיתניות התרעו בחודשים האחרונים על תנועות חשודות, על התקרבות לגדר, על אימונים ואף אחד לא הקשיבו? התבוננות מגדרית מעלה כאן את הזלזול וההקטנה שנשים חוות, לא הקשיבו להן משום שראו אותן רק כ"בנות"? אולי פחדניות, בכיניות, היסטוריות?. ניתן להזכיר שגם באסון צפית, המדריכה רצתה לבטל את הטיוול אך המנהל והמדריך החליטו שהיא היסטריות, ואת הנגדת מ-8200 שכתבה דוח מקיף על הסכנה הצפויה, התריעה שוב ושוב ונאמר לה ש"התרחיש נראה דמיוני".

*יש להדגיש בדיון הכיתתי את המורכבות, השינוי בעולם נוגע גם לנשים פרטיות, חלקן משמרות ורוצות לשמר אלמנטים של נשים מסורתיות, מכילות, מטפלות וחלקן פועלות מתוך לוחמה, יוזמה ואומץ.

שקף 15: שיעור #3

למורה

שיעור זה מתמקד בהצגה של הקבוצות את העבודה שסיימו במצגת המשותפת בשיעור הקודם. במידה והקבוצות ואם לא הספיקו לסיים את ניתוח בית המדרש הם נדרשים לעשות זאת כשיעורי בית.

שקף 16: סיכום - שיתוף במליאה

למורה

במליאה: כל קבוצה תציג את הטקסטים מבית המדרש שלה, תוך התייחסות לשאלה: אילו כוחות פועלים לשינוי ואילו כוחות פועלים לשימור בסיפור שהוצג בפנינו. מומלץ שכל טקסט יוצג על ידי תלמיד/ה אחר/ת. נסו לעודד גם תלמידים וגם תלמידות להציג מול המליאה.

שקף 17: סיכום - שימור או שינוי?

לסיכום: נחשפנו לסיפורים שונים של שימור ושינוי - הגבולות לא בינאריים ודיכוטומיים - היו נשים וגברים שהתנהגו אחרת. הסיפורים כאן נבחרו כדי לדון על הנושא, והם מדגימים שינוי בתפקידים המגדריים: נשים לוחמות גיבורות רבות מכל מיני סוגים, גברים שפועלים בדרכים לא סטריאוטיפיות. יחד עם זאת, נראה שבמרבית המקומות היו אלמנטים של שימור התפקידים המגדריים, גברים היו האקטיביים, שומרים פיזית על הבית בקיבוצים, אחראים על הידית בחדר הממ"ד, בעוד האימהות היו עסוקות בטיפול ובהרגעה של הילדים.

מצ"ב אפשרויות למחשבה נוספת שמדגימות שעתוק של תפיסות לגבי אימהות ואבות:

ההורים (בוורוד) – הערה למורה: אין להקריא את הקטע, אלא לתת להם לקרוא בשקט. ולאחר מכן נשאל מי לדעתכם/ן כתב זאת גבר או אשה? האם יש הבדל בין אמא לאבא?

ערה - האם רק נשים ערות בלילה ודואגות, או שאולי לגברים אין לגיטימציה להביע רגש (חוץ מכעס). מדירים אותם מהזירה הפרטית, מהבית, מהטיפול בילדים, הדאגה.

חללים חד מיניים - המלחמה מביאה איתה שינויים גם בגזירה של החד מיניים.